

УДК 347.925

Оксана Григорівна Бортнік

доцент кафедри цивільно-правових дисциплін факультету № 4 Харківського національного університету внутрішніх справ, доцент, канд. юрид. наук.

Тел.: 050-765-35-16

ВРЕГУЛЮВАННЯ СПОРУ В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ

Завданням цивільного судочинства є справедливий, неупереджений та своєчасний розгляд і вирішення цивільних справ з метою ефективного захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави. Суд та учасники судового процесу зобов'язані керуватися завданням цивільного судочинства, яке превалює над будь-якими іншими міркуваннями в судовому процесі. Утім сторонам позовного провадження у цивільному судочинстві в силу принципу диспозитивності надається право врегулювати спір поза судом або в рамках судових процедур, тим самим вплинути на долю спору про право та рух справи.

Способами врегулювання цивільно-правових спорів є відповідні процедури які здійснюються сторонами самостійно в досудовому порядку чи під час розгляду справи, завдяки посередництву адвокатів або інших представників, а також шляхом врегулювання спору за участю судді. Спеціальних позасудових процедур з врегулювання цивільних спорів, результат яких може вплинути на хід судового розгляду, чинним законодавством не встановлено. Досудові процедури, на кшталт врегулювання трудових спорів у відповідних комісіях, слід віднести до досудового врегулювання спорів.

Врегулювання спору за участю судді проводиться виключно за згодою сторін до початку розгляду справи по суті. Проведення такого врегулювання не допускається у разі, якщо у справу вступила третя особа, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору. Відповідне положення законодавства слід визнати обґрунтованим, оскільки результат врегулювання не повинен порушувати права та інтереси інших осіб, тобто будь-яких осіб, які не є сторонами спору.

Проведення врегулювання спору за участю судді здійснюється у формі спільних та (або) закритих нарад. Сторони мають право брати участь у таких нарадах у режимі відеоконференції в порядку, визначеному ЦПК України. Спільні наради проводяться за участю всіх сторін, їх представників та судді. Закриті наради проводяться за ініціативою судді з кожною із сторін окремо.

Суддя спрямовує проведення врегулювання спору за участю судді для досягнення сторонами врегулювання спору. З урахуванням конкретних обставин проведення наради суддя може оголосити перерву в межах строку проведення врегулювання. На початку проведення першої спільної наради суддя роз'яснює сторонам мету, порядок проведення врегулювання спору за участю судді, права та обов'язки сторін. Під час проведення спільних нарад суддя з'ясовує підстави та предмет позову, підстави заперечень, роз'яснює сторонам предмет доказування по категорії спору, який розглядається, пропонує сторонам надати пропозиції щодо шляхів мирного врегулювання спору та здійснює інші дії, спрямовані на мирне врегулювання сторонами спору. Суддя може запропонувати сторонам можливий шлях мирного врегулювання спору. Під час закритих нарад суддя має право звертати увагу сторони на судову практику в аналогічних справах, пропонувати стороні та (або) її представнику можливі шляхи мирного врегулювання спору.

Чинним законодавством передбачено, що під час проведення врегулювання спору суддя не має права надавати сторонам юридичні поради та рекомендації, надавати оцінку доказів у справі. Інформація, отримана

будь-якою зі сторін, а також суддею під час проведення врегулювання спору, є конфіденційною. Під час врегулювання спору за участю судді забороняється використовувати портативні аудіотехнічні пристрої, а також здійснювати фото- і кінозйомку, відео-, звукозапис. Крім цього, згідно з положеннями ст. 70 ЦПК України не можуть бути допитані як особи, які зобов'язані зберігати в таємниці відомості, що були довірені їм у зв'язку з наданням професійної правничої допомоги або послуг посередництва (медіації) під час проведення позасудового врегулювання спору, - про такі відомості; судді - про інформацію, що стала відома судді під час врегулювання спору за його участю.

Відповідно до ст. 204 ЦПК України врегулювання спору за участю судді припиняється у разі подання стороною заяви про припинення врегулювання спору за участю судді; у разі закінчення строку врегулювання спору за участю судді, який не може бути більше тридцяти днів з дня постановлення ухвали про його проведення; за ініціативою судді у разі затягування врегулювання спору будь-якою із сторін; у разі укладення сторонами мирової угоди та звернення до суду із заявою про її затвердження або звернення позивача до суду із заявою про залишення позовної заяви без розгляду, або в разі відмови позивача від позову чи визнання позову відповідачем. В останньому випадку справа передається на розгляд іншому судді в порядку, визначеному законом.

Результатом відповідного врегулювання, який свідчить про ефективність проведених процесуальних дій, може бути тільки мирова угода сторін. Мирова угода укладається сторонами з метою врегулювання спору на підставі взаємних поступок і має стосуватися лише прав та обов'язків сторін. У мировій угоді сторони можуть вийти за межі предмета спору за умови, що мирова угода не порушує прав чи охоронюваних законом інтересів третіх осіб.

Звернення позивача до суду із заявою про залишення позовної заяви без розгляду, або в разі відмови позивача від позову чи визнання позову відповідачем не може свідчити безпосередньо про врегулювання спору, а лише про припинення соціального конфлікту. Це пояснюється тим, що умови та мотиви відповідних односторонніх процесуальних дій сторін не мають значення для процесу. Зокрема внаслідок з'ясування підстав та предмету позову, підстав заперечень, роз'яснення сторонам предмету доказування по категорії спору, який розглядається, одна зі сторін може прийти до висновку про необґрунтованість своєї юридичної позиції у справі, про неможливість доказування своїх вимог чи заперечень та здійснити односторонню дію, направлену на припинення процесу, а не на врегулювання спору.

З урахуванням відповідних положень та вимог ст. 189 ЦПК України, врегулювання спору не є завданням підготовчого провадження та не відноситься до змісту відповідних процесуальних дій. Отже тенденції з диференціації судових процедур проявляються і щодо врегулювання спорів за участю судді.

Врегулювання спору за участю судді є системою процесуальних дій, що об'єднана такою процесуальною метою, як припинення спору про право, щодо вирішення якого відкрито провадження у справі. В основу мирової угоди як способу припинення спору може бути покладено прощення боргу, визнання вимог, відступне, залік вимог, новацію, розстрочку чи відстрочку виконання спірного зобов'язання. Втім, змістом мирової угоди сторін у цивільному судочинстві можуть бути також і права процесуального характеру. Оскільки врегулювання за участю судді проводиться за згодою сторін, то відповідну стадію можна визнати факультативною.

Зважаючи на чинні норми цивільного процесуального права, не встановлено ініціативу на проведення врегулювання спору за участю судді. Виходячи із загальних засад судочинства та положень ч. 5 ст. 12 ЦПК України, відповідно до яких суд сприяє врегулюванню спору шляхом

досягнення угоди між сторонами, можна зробити висновок, що ініціатива може виходити як від суду, так і від сторін, утім саме проведення процедур із врегулювання ставиться в залежність від згоди сторін. Оскільки визначеність цивільної процесуальної форми напряду впливає на ефективність цивільного судочинства, відповідні положення повинні бути сформульовані в законодавстві чіткіше, що вцілому позитивно вплине на розвиток процедур із врегулювання спорів за участю судді